

مجلة جامعة كركوك للدراسات الإنسانية

Kirkuk University Journal Humanity Studies

ISSN (Print): 1992-1179 | ISSN (Online): 3107-3360

kujhs.uokirkuk.edu.iq

Volume 21 • Issue 2 • June 2026

المجلد 21 • العدد 2 • حزيران 2026

The social embodiment of pain: Traces of Oppression and Persecution Inflicted on Iraqi Turkmens in the Poems of the Kirkuk Turkmen Poet

Kara Vahap

Asst. Lect. Ruya Qublai Masood

Department of Turkish Language, College of Education for Human Sciences, University of Kirkuk

ruyaqublai@uokirkuk.edu.iq

معلومات البحث	<i>Abstract</i> :
تاريخ الاستلام 30 /12/2025	<p>This study examines the historical, cultural, and literary struggle for existence of Iraqi Turkmens through the poetry of the Kirkuk-born poet Kara Vahap. Descended from the Oghuz Turks, Iraqi Turkmens have been a settled community in the Iraqi geography since the Ottoman period; however, during the twentieth century they were subjected to denial, oppression, forced assimilation, and massacres. This historical process directly influenced the development of Iraqi Turkmen literature, transforming literature into a crucial means for preserving and transmitting Turkmen identity. The study first outlines the developmental trajectory of Iraqi Turkmen literature from Nesimi and Fuzuli to the present day, and then evaluates Kara Vahap's position within this literary tradition. The main focus of the analysis is the concept of "pain" as reflected in the poet's works. Kara Vahap transcends individual suffering and renders the collective traumas experienced by Iraqi Turkmens visible through poetic language. The Kirkuk massacres of 1924, 1946, and 1959, the Altunköprü events, and oil-centered exploitation policies are addressed within a framework of historical consciousness and collective memory. Through symbolic figures such as "Mahizer" and "Sherihan," the poet intertwines the concepts of homeland, family, and nation, presenting pain as a shared experience of the entire community. In conclusion, Kara Vahap's poetry constitutes significant texts that keep the historical memory of Iraqi Turkmens alive, strengthen identity awareness, and transform literature into a space of resistance and testimony.</p>
تاريخ التعديل 13/03/2026	
تاريخ القبول 31/03/2026	
تاريخ النشر 15/6/2026	
نوع البحث بحث اصيل	
Doi: 10.32894/1992-1179.2026.167890.1309	
IRAQI Academic Scientific Journals https://iasj.rdd.edu.iq مسعود، روبا. (٢٠٢٦). تجسّد الألم الاجتماعي: آثار القمع والاضطهاد الممارسين ضدّ تركمان العراق في قصائد الشاعر التركماني من كركوك قره وهاب. مجلة جامعة كركوك للدراسات الإنسانية. المجلد ٢١ العدد ٢ حزيران. ٤٥٠-٤٦٤ Doi: 10.32894/1992-1179.2026.167890.1309	<p>Keywords: Kara Vahap, Iraqi Turkmen literature, Turkmen, Turkmen poet from Kirkuk.</p>

<https://kujhs.uokirkuk.edu.iq/>

مجلة جامعة كركوك للدراسات الإنسانية

ISSN E:3107-3360

ISSN P:1992-1179

تَجَسُّدُ الأَلَمِ اجْتِمَاعِيًّا: آثَارُ القَمْعِ والاضْطِهَادِ المُمارَسَيْنِ ضَدَّ تركمانِ العراقِ في قصائدِ الشاعرِ

التركمانِيّ قره وهاب من كركوك

م.م. رؤيا قبلاي مسعود

جامعة كركوك كلية التربية للعلوم الإنسانية قسم اللغة التركية

ruyaqublai@uokirkuk.edu.iq

الملخّص

تتناول هذه الدراسة نضال الوجود التاريخي والثقافي والأدبي لتركمان العراق من خلال شعر الشاعر الكركوكي قره وهاب. وينحدر تركمان العراق من الأتراك (الأوغوز) الذين شكّلوا عنصراً مستقراً في الجغرافية العراقية منذ العهد العثماني، إلا أنهم تعرضوا خلال القرن العشرين لسياسات الإنكار والقمع والاندماج القسري والمجازر. وقد أثر هذا المسار التاريخي بشكل مباشر في تطور الأدب التركماني العراقي، حيث أصبح الأدب أداة أساسية في الحفاظ على الهوية التركمانية ونقلها. يتطرق الدراسة أولاً المسار التطوري للأدب التركماني العراقي من نسيمي وفضولي وصولاً إلى العصر الحديث، ثم تُقيّم مكانة قره وهاب ضمن هذا التقليد الأدبي. ويركز البحث أساساً على مفهوم "الألم" كما يتجلى في شعر الشاعر. إذ يتجاوز قره وهاب الألم الفردي ليحسّد من خلال اللغة الشعرية الصدمات الجماعية التي عانى منها تركمان العراق.

تتناول قصائد قره وهاب مجازر كركوك في أعوام ١٩٢٤ و ١٩٤٦ و ١٩٥٩، وحوادث ألتون كوبري، والسياسات الاستغلالية التي تتمحور حول النفط وذلك ضمن إطار الوعي التاريخي والذاكرة الاجتماعية.

ومن خلال شخصيات رمزية مثل "ماهيرر" و"شريهان"، يربط الشاعر بين مفاهيم الوطن والأسرة والأمة، مقدماً الألم بوصفه تجربة مشتركة يعيشها المجتمع بأكمله. وتلخص الدراسة إلى أن شعر قره وهاب يُعد من النصوص المهمة التي تُبقي الذاكرة التاريخية للتركمان العراقيين حية، وتعزز الوعي بالهوية، وتحول الأدب إلى ساحة للمقاومة والشهادة. فالأدب التركماني العراقي امتداداً أدبيّ من الماضي إلى الحاضر. واليوم، يزخر الأدب التركماني العراقي بالعديد من الشعراء الذين يُخاطبون الناس بأشعارهم.

الكلمات المفتاحية: قره وهاب، الادب التركماني العراقي، التركمان، شاعر تركماني كركوكي .

ACININ TOPLUMSALLAŞMASI: KERKÜKLÜ ŞAİR KARA VAHAP'IN ŞİİRLERİNDE IRAK TÜRKMENLERİNE YAPILAN BASKI VE ZULÜMLERİN İZLERİ

Öğr. Gör. Rüya KUBİLAY

Kerkük Üniversitesi, Beşeri Bilimler Eğitim Fakültesi, Türk Dili Bölümü

ÖZET

Bu çalışmada Irak Türkmenlerinin tarihsel, kültürel ve edebî varoluş mücadelesi, Kerküklü şair Kara Vahap'ın şiirleri ele alınmaktadır. Oğuz Türklerine dayanan Irak Türkmenleri, Osmanlı döneminden itibaren Irak coğrafyasında yerleşik bir unsur olmuştur; buna karşın 20. yüzyılda inkâr, baskı, asimilasyon ve katliamlara maruz kalmıştır. Bu tarihsel süreç, Irak

Türkmen edebiyatının gelişimini doğrudan etkilemiş ve edebiyat Türkmen kimliğinin korunmasında önemli bir araç hâline gelmiştir.

Çalışmada öncelikle Irak Türkmen edebiyatının Nesimî ve Fuzulî'den günümüze uzanan gelişim çizgisi özetlenmiş olup ardından Kara Vahap'ın bu edebî gelenek içerisindeki yeri değerlendirilmiştir. Makalenin temel inceleme alanını Kara Vahap'ın şiirlerinde yer alan “acı” olgusu oluşturmaktadır. Şair, bireysel acıyı aşarak Irak Türkmenlerinin yaşadığı kolektif travmaları şiir diliyle görünür kılmıştır. 1924, 1946 ve 1959 Kerkük katliamları, Altunköprü olayları ve petrol merkezli sömürü politikaları, Kara Vahap'ın şiirlerinde tarihsel bir bilinç ve toplumsal hafıza çerçevesinde işlenmiştir. “Mahizer” ve “Şerihan” gibi sembolik figürler aracılığıyla vatan, aile ve millet kavramları iç içe geçirilmiş acı, tüm toplumun paylaştığı ortak bir deneyim olarak sunulmuştur.

Bu çalışma, Kara Vahap'ın şiirlerinin Irak Türkmenlerinin tarihsel hafızasını diri tutan, kimlik bilincini güçlendiren ve edebiyatı bir direniş ve tanıklık alanına dönüştüren önemli metinler olduğunu ortaya koymaktadır. Irak Türkmen edebiyatı, geçmişten günümüze kadar devam eden bir edebiyattır. Günümüzde Irak Türkmen edebiyatında dizelerini insanlara seslenmek için kullanan birden fazla şair bulunmaktadır. Bu şairlerden biri de edebiyat dünyasında şiirleriyle yer bulan Kara Vahap'tır. Farklı yıllarda yayımladığı şiir kitaplarını iki ciltte toplayan Kerküklü şair Kara Vahap'ın şiirleri bu çalışmamızın konusudur. Bu çalışmada şairin Türkiye Türkçesiyle yazdığı şiirlerinde Irak Türkmenlerine yapılan baskı ve zulümlerin izleri konu ele alınmaktadır. Sonuç olarak şair Türkmen milletinin yaşadıklarını şiirlerine yansıtarak gelecek kuşaklar adına bir vatan bilinci oluşturmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Kara Vahap, Irak Türkmen edebiyatı, Türkmen, Kerküklü Türkmen şair.

Giriş

Irak Türkmenleri, Irak'ta yaşayan ve Oğuz Türklerinin kabilelerinden gelen bir etnik gruptur. Bunların çoğu, Osmanlı imparatorluğu döneminde Anadolu'dan Irak'a getirilen, çoğunlukla Türk mirasına ve kimliğine bağlı Osmanlı askerlerinin, tüccarlarının ve memurlarının torunlarıdır. Irak'taki Türkmenler ağırlıklı olarak Kuzey Irak'ta Kerkük, Musul, Erbil, Diyala illerinde, özellikle Kerkük, Telafer, Amirli, Tuzhurmatu, Kifri, Altunköprü ve Dakuk bölgelerinde ikamet etmekte ve Türkiye ile yakın kültürel ve dilsel bağları paylaşmaktadır (Burhan, 2024, s. 557) .

1900'lü yılların başında yaklaşık iki milyon olan Irak'ın nüfusu, 1947'de 4.186.000, 1957'de 6.298.000, 1965'te 8.220.000, 1977'de 12.171.500, 1987'de 16.335.000 ve 1995'te 20.400.000 olarak kaydedilmiştir. 1995 yılından sonra resmi bir nüfus sayımı yapılmamış olmasına rağmen, 2014 yılında gerçekleştirilen Irak parlamento seçimleri verilerine dayanarak, ülke nüfusunun yaklaşık 35 milyon olduğu tahmin edilmiştir. Irak Türkmenlerinin nüfusu ise (2005-2015) yılları arasında toplam nüfusun %9-10'u olarak gösterilmiştir. Buna göre, Irak'ta 3 ile 4 milyon arasında bir Türkmen nüfusunun bulunduğu tahmin edilmektedir. (Sadun, 2024, s. 636)

Bilindiği üzere Türkmenler, Irak'ta yerleştikleri bölgelerde uzun bir geçmişe sahiptir ve bu bölgeler Türkmen kimliğiyle bilinen sahalar olarak öne çıkmaktadır. (Haydar, 2025, s. 248)

Irak Türkmenlerinin var olma macerası bütün Türk dünyasında apayrı bir destandır. Bu Türk topluluğu bugüne kadar milli kimliğini ispatlamak için çok çileler çekmiştir. (saatçi)

Irak Türk Edebiyatı, Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesinden ve 1918'den sonra bölgenin işgale uğraması üzerine sarsıntı geçirmiş ve yeni filizlenmeye başlayan edebî akımların önü kesilmiştir. Özellikle Türkiye'de Batı tesirinde gelişerek yeni ekoller hâlinde ortaya çıkan, böylece eski şiir geleneğinden kopan modern edebiyat dönemi başlarken, bu gelişmelerin dışında kalan Irak'taki Türk edebiyatçıları uzun süre eski şiir geleneğini sürdürmeyi anavatan Türkiye'ye bir bağlılık olarak algılamıştır.

Genel olarak Irak Türk edebiyatının bugünlere gelene kadar farklı geleneklerden beslendiğini ve aşamalardan geçtiğini görmek mümkündür. Araştırmalara göre bu edebiyatın Eski Türk edebiyatı ve halk edebiyatıyla yazan şairleri ve onlara ait edebî ürünleri vardır.

Hayatı baştan başa bir edebî türe sığdırmak mümkün değildir. O yüzden hissedilen duygu ve akıldan geçen fikirler asıl noktadır. Kelimeleri bir anlam içinde sıralayarak bütün bunları anlatmak için en uygun edebî tür şiir iken bunları yazan şairler de bahsettikleri bu konuları okuyucuya bir anlam içinde aktaran insanlardır. Bir iğnenin delikten geçerek bir iş için hazır olması gibi şairin kaleminde kelimeler ve konular bir ruha ve anlama bürünür. Olayların ve his dünyasının da şaire etkisiyle ortaya güzel eserler çıkmaktadır.

Şair duygularını her durumda dizelere aktarmıştır, şiirin onun “kanına doğduğundan itibaren aktığını” söyler. Kara Vahap içinde bulunduğu zamanın da normal bir zaman dilimi olmadığını farkındadır. Ülke topraklarını zulümden kurtaracağını söyleyen Batılı devletler, daha sonrasında zulmü yapanların ta kendisi olmuştur.

Bir milletin sömürge altında kalması hâlinde kimliğinin ve varlığının yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalacağını, gerek okuduğu tarihî kaynaklardan gerekse büyüklerinden dinlediklerinden hareketle çok iyi bilen şair, bu bilinci eserlerine de yansıtmaktadır.

Ayrıca acı sadece kişiye özgü bir duygu gibi algılansa da; acının bireye ait olma durumunun yanı sıra sosyal hayata yansımaları da bulunmaktadır. Her insanın hayatında tecrübe ettiği acı, olgusal olarak çok boyutlu bir şekilde ele alınmalıdır. Bu anlamda toplumdaki ayrı kalamayan insanın, toplumdaki acıdan da ayrı kalamayacağı göz önünde bulundurulmalıdır. Bununla birlikte insanların

sosyal hayat içerisinde maruz kaldıkları acı deneyimler ya da rahatsızlıklara karşı geliştirmiş oldukları tepkiler, acı ile direkt temasta bulunan kişinin kültürel durumuna ve bireysel koşullarına göre de farklılık göstermektedir (Akçakaya, 2022, s. 302).

Acı, yaşamsal bir olgu olarak ele alınsa da toplumsal bir aktör olan bireyin, sosyal ve kültürel koşulları da bu yaşamsal olgudan etkilenebilmektedir. Aslında acı katıksız biyolojik bir durum değil; çoğu zaman insanın ona yüklediği anlamların doğasına göre şekillenen bir olgudur (Akçakaya, 2022, s. 303).

Bu anlamda bireyler, acının karşısında iyileşebilmek için kendi inançları ve beklentileri doğrultusunda hareket eder. Aynı zamanda her toplumun, kendine ait kültürel unsurlarla acıya karşı mücadele etmeye çalışması, büyük oranda sosyal ve kültürel ilişkilerle de ilgilidir. Bu bağlamda acı olgusunun kendini göstermesi ona atfedilen kolektif anlam ve onu ifade ederken kullanılan sembolik işaretlerle ortaya çıkmaktadır. İşaretlerin ve sembollerin en çok kendini gösterdiği yerler olarak şiirler, acı olgusunu kişisel bir tecrübeden öteye taşıyarak onun toplumsal bir anlam kazanmasına zemin hazırlar.

Bu noktada acı olgusuna şiir evreni aracılığıyla giriş yapan birey, kendindeki direnme gücünü öncelikle başkalarının acılarından hareket ederek ortaya koyar ve bu gücü ait olduğu toplumla ilişkilendirir. O sebeple acının örtük bir biçimde aktarılması ve sembolik anlatımda olması şiiri, kolektif hafızanın taşıyıcısı olarak da ortaya koymaktadır. Ayrıca toplumda yaşanan olayların şiirler aracılığıyla duygular etrafında toplanması, onu okuyan her bireyde hissin farklı şekillerde algılanmasına zemin hazırlarken ortak bir tema etrafında toplanmayı kolaylaştırmaktadır.

Bu bağlamda Kerküklü bir şair olan Kara Vahap'ın şiirlerindeki acı olgusu ve bu olgunun hangi temalarda ortaya çıktığından bahsedilecektir. Şiir için ise “Şiir sana gelir, sen şiire gidemezsin. Şiirle şair arasındaki mesafe ilahidir.” diyen Kara Vahap, şiirin bir yetenek olduğunu ve bir acıdan doğduğunu düşünür.¹

Şiirin edebiyatta özel bir yeri olduğunu düşünen Kara Vahap, şiirleri içinde bulunduğu dönemin insanları için yazdığını ifade eder. “İçinde yaşadığım olayları ve etrafımda olup biteni aktarıyorum okuyucuya, millete, gelecekteki nesiller bizim şiirlerimizi görüp edebiyatı yaşatsınlar; çünkü eski olmazsa yeni de olmaz.” diyen şair, edebiyatı bir kültürel öge olarak da görür.² Gelecek nesillere edebiyatın ve bu türlerin eksiksiz bir şekilde aktarılması için elinden geleni yapar. Ondandır

¹ Kara Vahap ile 15 Aralık 2019 tarihinde söylediklerini ses kaydına almak suretiyle yüz yüze görüştim. Kendisine hayatı ile ilgili sorduğum sorulara aldığım cevaptan hareketle derlenerek makalenin bu kısmına eklenmiş bilgilerdir.

² Kara Vahap ile 15 Aralık 2019 tarihinde söylediklerini ses kaydına almak suretiyle yüz yüze görüştim. Kendisine hayatı ile ilgili sorduğum sorulara aldığım cevaptan hareketle derlenerek makalenin bu kısmına eklenmiş bilgilerdir.

ki Kara Vahap'ın hemen hemen her şiir kitabında öne çıkan konuları vatan ve o vatanın sahibi olan Türkmenlerdir. Bir insanın özünü ancak vatan topraklarında bulacağını düşünen şair, bu yüzden müttefik gibi görünüp de ülkeyi sömürmeye başlayan devletlerin, ülke topraklarından gitmelerini ister. Yardım etmek için gelen bu sözde müttefik devletler, önce milletin yanındaymış gibi görünse de daha sonra o topraklara ait petrol, millî kültür, dil gibi kaynakları kendi faydalarına kullanmaya başlamışlardır. Bu durum karşısında duyarsız kalmayan şair, şiirlerinde Türkmenlere ait olan bu toprakların yine Türkmenlerde kalması gerektiğinden sıklıkla bahsederek yaşanan bu acı durumun toplumsal bağlamda da kendine yer bulmasına zemin hazırlamıştır.

Kerküklü şair Kara Vahap, Türkmenlerin maruz kaldığı zulümleri ve özellikle 1924, 1946 ve 1959 katliamlarını şiirlerine konu almıştır. Milletinin yaşadığı zorlukları içinde biriktirip bunları şiir yoluyla dışa vuran şair için şiirin temel önceliklerinden biri vatan temasıdır.

Vatan topraklarındaki Kerkük halkının yaşadığı acılar, şairi bu konuda daha fazla şiir yazmaya teşvik etmiştir; o da şiir aracılığıyla bu acıların bireyde bıraktığı izleri hafifletmeye çalışmıştır. Bu acıların önemli bir bölümü, Irak Türkmenlerinin siyasi ve toplumsal açıdan korumasız kaldığı dönemlerde yoğunlaşmıştır. Kerkük'te ilk soykırım, 4 Mayıs 1924 tarihinde bayram hazırlıklarının yapıldığı sırada meydana gelmiş ve halkın önemli bir kısmının kendini korumak üzere silaha sarılmasına yol açmıştır (Saatçi, 2017, s. 166).

Bu gelişmeler toplumda derin bir huzursuzluk doğurmuştur. Kara Vahap ise şiirlerinde, ayaklanmalara zemin hazırlayan sömürge güçlerine karşı Türkmenlerin kimliğini ve direncini ortaya koymaları gerektiğini vurgulamıştır. Onların karşısında yılmayacaklarını belirtmek için toplumsal olarak inandıkları değerleri ortaya koymaları gerektiğini şu dizelerle ifade etmiştir:

Dava abdesti aldık,
Yöneldik kibleye doğru,
Türkmen namazını kıldık.
Tarifsiz meydanların,
Çıplak karnından,
Kan kusuverdik.
Zaferlerin ağzına.

...

Dünya sancısından,
Türkmenelini doğurduk,
Top tutan akşamları,
Kurşun içen sabahlara bıraktık.”

(*Şiir Eserlerim 2. Cilt, Şehit Türkmenin Üç Noktasıdır*, “Zaferin Ağzına”, s. 61)

Kara Vahap, devam eden toplumsal acılar dolayısıyla vatan topraklarının durumunu, ‘Mahizer’ adını verdiği sembolik bir figür üzerinden okuyucuya aktarmaktadır. Şair, Mahizer’in bir sabah vakti şehit düştüğünü ve parçalarının ise yine aynı milletin fertleri tarafından çeşitli yerlerden bir araya getirildiğini ifade ederken bu trajedinin Kerkük halkı tarafından ortak bir kader ve sorumluluk bilinciyle karşılanması gerektiğini vurgular:

“Mahizer sabahleyin
Saat yağmuru etrafında
Bulut caddesinde
Orada şehit düşer
Parça parça parçalanmış cesedi
Kiminin avucunda kiminin abasında
Eve götürüldü.”

(*Şiir Eserlerim 1. Cilt, Mahizer*, “Mahizer”, s. 221)

Mahizer, vatanın simgesi olmuştur. O yüzden vatanın elden gidiyor olması, aile fertlerinden birinin başına kötü bir olay gelmesi ve ev halkı derin bir hüznü duyması gibi vatanın da zor durumda olmasının yankısı, bütün bir milletin yüreğinde hissedilecektir. Bu duruma nasıl geldiklerine inanamayan şairin, bütün bir milleti aile olarak kabul ettiği ve bunu anne, baba, kardeş ve sevgili üzerinden anlattığı dizeler şöyledir:

“Annesi Mahizer’i görünce
Durduğu yerde şimşek gibi çaktı
Ne çabuk ölüm senden geçti
Az önce okula gittin.”

(*Şiir Eserlerim 1. Cilt, Mahizer*, “Anne”, s. 222)

Baba, kardeş ve bacının acısı şu şekilde ifade edilir:

“Şehit Mahizer’e art bakarak
Kızım şimdi bildim
Ölüm hiç bir zaman ılımlı değil
Ben seni sevmekten sen ne bilirsin?
Sen son ayrılığa nasıl dayanacaksın.”

(*Şiir Eserlerim 1. Cilt, Mahizer*, “Baba”, s. 222)

“Bak nasıl ölüm sende bayram ediyor
Uyan toprağa ölüm armağanı olma

Ölüm ulu bir sessizliktir.”

(*Şiir Eserlerim 1. Cilt, Mahizer, “Kardeş”, s. 222*)

“Şehit Mahizer’e

Donuk donuk bakarak

Bacı of Allah bacı

Balım şekerim döndü acı.”

(*Şiir Eserlerim 1. Cilt, Mahizer, “Bacı”, s. 222*)

Şiirde acı, bireysel tecrübeden toplumsal boyuta taşınır. Hissedilen acıya ne şekilde karşılık vereceği kişiye ve topluma kalmışsa da şair, Mahizer’in ahının yerde kalmayacağını şu dizelerde ifade eder:

“Böylece bütün yangınları

Ağlar gözümden çıkardım

Şerefsizim Mahizer’in

Dökülen kanı üstüne buğday serpmesem

Gözlerinden yangınları silivermesem

Saçlarından salıveren terörü yıkmazsam.”

(*Şiir Eserlerim 1. Cilt, Mahizer, “Sevgilisi”, s. 223*)

Kara Vahap’ın şiirlerindeki toplumsal acılardan biri de 12 Temmuz 1946 tarihinde gerçekleşen Gavurbağı katliamıdır. İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra yaşanan bu olayın patlak verme sebebi Kerkük petrolüdür. Olay ise kısaca petrol şirketinde çalışan işçiler, ücret, çalışma ve hayat şartlarının düzeltilmesi için şirket yöneticilerine başvurmalarına rağmen istedikleri sonucu alamazlar ve kamuoyu desteği alarak 1 Temmuz 1946’da topluca işi bırakırlar (Saatçi, 2017, s. 180). Daha sonra işçiler, Gavurbağı Meydanı olarak bilinen yerde her akşam toplanarak konuşmalar ve gösteriler yapmaya başlarlar ve 12 Temmuz 1946 tarihinde işçilerin her akşam toplandıkları Gavurbağı meydanında işçiler ile polis kuvvetleri arasında karşılıklı silahlı çatışması çıkar (Saatçi, 2017, s. 180). Bütün bunlara sebep ise yabancılara ait bir petrol şirkettir. Onların petrol hırsı Kerkük halkının kendi haklarını yasal yoldan aramalarına engel olmuş ve sonucunda katliam gibi bir ölüme yol açarak milletin bağrında bir acı yaşatmıştır. Kara Vahap da o yüzden Türkmen topraklarına ait ne varsa onları mahvettikten sonra hâlâ halka yardım bahanesi arkasına sığınmalarına karşı şunu der:

“... ”

Müttefik devletler arıyorlar laf

Sözlüğü denizden bir gemi çıkarıp

Yaktıktan sonra.

Of

Allah of!

Müttefik devletler arıyorlar insaf
İnsafı petrol kuyularında
Gözaltına bıraktıktan sonra.”

(*Şiir Eserlerim 1. Cilt, Bir Avuç Duygu*, “Müttefik Devletler”,
s. 30)

Türkmen ilini ve Türkmen milletini sömürmek isteyen bu düşmanlara karşı ülkeyi sabır ve fedakârlıkla yapacakları direnişle kurtaracaklarını belirtir. Bu yolda en büyük güç kaynağının iki bin beş yüz yıldır yandığı söylenen Babagürgür³ ve inandıkları dinin müjdesi olduğunu da belirtir. Bununla birlikte bu yolda canını veren insanlar şehit mertebesine erer ve bu da şairin gözünde çok değerlidir. Çünkü onların vatanlarının kurtuluşu için yaptığı fedakârlık bütün bir milleti kurtarmış ve Türkmen milletinin devamlılığını sağlamıştır:

“Hürriyet,
Yalnız şehitler,
İçin ağlar,
Şehadetin,
Kanından doğar.”

(*Şiir Eserlerim 2. Cilt, Şehit Elllerinden Öpen Yoksul*,
“Hürriyet”, s. 17)

Şehitlerin kutsallığını ölçecek bir paye bulamayan şair, bir milletin şehitleriyle bir bütün olduğunu ifade eder:

“Şu dünyada
Yürekten bayrak yapan,
İki tane varsa,
Biri şehittir, ikincisi yoktur.”

(*Şiir Eserlerim 2. Cilt, Şehit Elllerinden Öpen Yoksul*, “Bayrak Yapan”, s. 23)

Bir milletin ortak yaşadığı acıları toplumda daha fazla hissedilir ve kolektif hafızada kendine silinmez bir şekilde yer bulur. 14-16 Temmuz 1959 tarihleri arasında Kerkük’te yaşanan katliam olarak da adlandırılan bu olay, 14 Temmuz günü başlayarak silahsız bir şekilde ve sadece Cumhuriyet’in ilanının birinci yıl dönümünü kutlamak amacıyla bir araya gelmiş halkın, resmi geçit sırasında birtakım militanlar tarafından silahlarla taranması ile başlar. İki gün boyunca yoğun bir şekilde devam eden bu ölüm taramaları bittiğinde ise büyük bir yıkım oluşur. Olayların sonunda asker tarafından sokağa çıkma yasağı ilan edilmişse de

³ 1927 yılında ilk kez Kuzey Irak’ta bulunan zengin petrol yatağı olan ve “Babagürgür” adıyla anılan bu yer, kırk metre çapında yerde yanan bir ateştir. 2500 yıldır yandığı düşünülmekte olan bu petrol yatağı, Irak’ın en büyük petrol yatağıdır. Her gün on binlerce varil petrolün çıkarıldığı bu yer, tüm ülke için önemli bir gelir kaynağıdır.

1959 tarihindeki bu talihsiz katliamı, Kara Vahap şiirlerinde vefat edenlerin unutulmaması ve o gün yaşananların verdiği hissi şair şu dizeleriyle aktarır:

“14 Temmuz 1959 saatleri içinde!
Küsufa giren güneşin eli,
Özgürleşir cesetlerin avcunda.
Tabut gibi kol açan karanlık!
Türkmen çekiyor içtenliğine,
Bir daha doğmasın şafak.
Biz davaya servinerek⁴!
Kaldık 14 Temmuz faciası içinde,
Şehitlere güvenerek...”

(*Şiir Eserlerim 2. Cilt, Şehit Türkmen'in Üç Noktasıdır*, “1959 Kerkük Katliamı”, s. 65)

Geçmişin sadece öylece kalmadığını belirtmek isteyen şair, acının kalıcı olduğunu belirtir. Milletin ortak hafızasında kendine talihsiz bir şekilde yer bulmuş bu katliam, Türkmen bayrağı altında yaşayanlar tarafından unutulmayacaktır:

“İlerden;
1959 katliamından,
Bir bayrak kaldı.
Türkmenlerin dava alanında,
Türkmen ile bayrak arasında.
Ne katliam unutuldu,
Ne dava atıldı.
İlerden;
Ne kalacak geleceğe.”

(*Şiir Eserlerim 2. Cilt, Şehit Türkmen'in Üç Noktasıdır*, “Ne”, s. 73)

14 Temmuz 1959 katliamı, toplumsal ve tarihsel hafızada derin izler bırakan ve kolaylıkla unutulması mümkün olmayan bir olaydır. Tüm bunlardan ayrı bir gerçek vardır ki: yaşanan acının inkâr edilemezliği. Kerkük halkının tamamını etkileyen bu katliamın acısı, her saat yeniden kendini hissettirir:

14 Temmuz 1959 faciası!
Bir avuç tuz serpildi yarama,
Her saat başı, başlar hatırası.”

⁴ Birçok sözlük taraması yaptım; fakat bu kelimenin anlamını bulamadım. O yüzden şairle telefonda görüşme yaparak kendinden bu kelimenin “sarıp sarmalayan, enerji veren” anlamına geldiğini öğrendim.

(*Şiir Eserlerim 2. Cilt, Şehit Türkmenin Üç Noktasıdır*, “1959 Kerkük Katliamı”, s. 65)

Acı, bazen umutsuzluğu da beraberinde getirir. Kara Vahap, Kerkük toplumuna mal olmuş bir şair olarak bu duyguya da yer vermiştir. 1959 yılında yaşanan acı olaylar karşısında ümitsizlik hissine kapılan bireylerin hislerine de değinmiştir. En ufak bir umut ışığının insanın kendini toparlaması için yeterli olduğu bu dünyada karanlığın her yerde önüne çıktığını da şöyle ifade etmiştir:

“Işık,
Yok.
Karanlık,
Duman duman,
Sarmış başımı.
Kan,
Akın ediyor güvercinlere.”

(*Şiir Eserlerim 2. Cilt, Şehit Elllerinden Öpen Yoksul*, “Işık”, s. 28)

Her millet vatan toprağına sahip çıkmak, doğup büyüdüğü yerlerde mutlu ve huzurlu yaşamak ister, ki bu da en doğal hakkıdır. Kara Vahap da bir Türkmen vatandaşının duygu ve ruh dünyasında mışçasına Şerihan adını verdiği bir şiir yazar. Fakat hayat Şerihan namında bir Türkmen için istediği gibi olamayacaktır. Ülkesinde yaşanan acı olaylardan o da etkilenecektir:

“Şerihan!
Sana bir,
Şiir yazım dedim,
...
Daha renkler,
Mükemmel olmadığı için,
Sana dediğim şiiri yazmadım...”
...
Fesuphanallah.
O anda Şerihan;
Terör eylemine uğradı.
Şerihan’ı,
Toz toprak dönderdi.
Şerihan’ı anasından ağlattı,
Yeri göğü ırgalattı.
Önümde gövdesinden;
Koparılmış baş,
Dört etrafı alev alev ateş.

Kalemim tabut,
Kâğıtlarım kefen döndü.”

(*Şiir Eserlerim 2. Cilt, Şehit Türkmen'in Üç Noktasıdır*, “Şerihan”, s. 47-48)

14 Temmuz 1959 tarihli katliamın ikinci gecesinde Altunköprü olarak bilinen bölgede çok sayıda Türkmen katledilmiştir. Bu trajik olayın unutulmaması gerektiğini vurgulayan şair, söz konusu durumu şu dizelerle ifade etmiştir:

“Şu gece!
İkinci gecemdir.
Bu gecenin pasını,
Ağacından kaşıldım,
Öyle temiz hiç olmamış ki.
Evrenlerin sesi,
Bu geceden geri kalmayacak.
Bu gecenin,
Göğsünden emdiğim süt,
Tırnağa kadar,
İçtenliğimde yaşadı,
Sahip çıktı kabrimde bana...”

(*Şiir Eserlerim 2. Cilt, Şiir Gribi*, “İkinci Gece”, s. 157)

“İkinci Gece” şiirinin devamı olarak yazılan “Pas” şiirinde şair, hem milletin uğradığı bu katliamı dünyaya duyuramadıklarını ifade eder hem de giden onca canların yasını tutar:

“İkinci gecemi!
Pas ağacından kaşıldım.
Evrenlerin sesi,
Hiç bir akımdan,
Geri kalmayacaklar.
Gecenin emceklerinden,
Emdiğim süt,
Gülümsemeleri dudaklarıma;
Harika bir gül kurban edecek.”

(*Şiir Eserlerim 2. Cilt, Öpüşün Arka Tarafı*, “Pas”, s. 180)

Yas tutma ve kayıpları olumlu ifadelerle anma, Kara Vahap’ın şiirlerinde Türkmen toplumunun yaşadığı kayıpların doğurduğu acıyı hafifletmeye yönelik sembolik bir ifade biçimi olarak yorumlanabilir. Acı gibi karmaşık bir olgu, onun şiirlerinde toplumsal bir bellek dâhilinde ele alınarak yaşanan acıların geniş bir kitle tarafından sahiplenilmesini sağlamaktadır. Bireysel bir tepkiden kurtulan bu

acının, Kara Vahap'ın şiir dizeleriyle topluma yayılması hem Irak Türkmenlerinin ortak edebi şiir anlayışını oluşturmuş hem de geçmişin talihsiz olaylarındaki acının bireysel bağlamda ele alınmasını engellemiştir. O sebeple Kara Vahap'ın çalışmada da verilen şiir örnekleriyle acıyı ifade edişi ve o acının toplumsallaşmasına nasıl zemin hazırladığı ortaya konmuştur.

Sonuç

Irak Türkmen edebiyatının ilk örnekleri, Nesimî'nin yaşadığı döneme kadar götürülmektedir. Nesimî'den sonra bu coğrafyada yetişen Fuzûlî ve onu izleyen şairler Türkmen diliyle yazdıkları eserlerle Irak Türk edebiyatına katkıda bulunmaktadır. Daha sonra Türkmen dilinin bu edebiyatta etkisinin azaldığı ifade edilmektedir. Günümüze yaklaştıkça dilin, edebiyatta ve kültürde önemli bir yere sahip olduğunu hatırlatmak isteyen ve bu doğrultuda yerel ağzı da kullanarak eserler veren Hicrî Dede gibi şairler de ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte Atâ Terzibaşı gibi Irak Türklerinin kültür ve dil unsurlarını Türkmen milletine tekrar hatırlatan isimlerin bu edebiyatın zeminini oluşturduğu söylenebilir. Ne yazık ki bu bağlamda eser veren insanlar baskılara maruz kalmış ve ülkeyi terk etmek zorunda kalmıştır.

1920'li yıllardan sonra kendi ülkesinde azınlık edebiyatı hâline gelen Irak Türk edebiyatının, bu sömürü düzenine boyun eğmediklerini göstermek isteyen şairler yetişmiştir. Bu şairlerden biri de çalışmamızın konusu olan Kara Vahap'tır. Irak Türkmen edebiyatında kaleme aldığı ve bireysel deneyimlerini yansıttığı şiirleri, çeşitli gazete ve dergilerde yayımlanmıştır. Kara Vahap'ın "kısa bir sürede de adını Irak Türkmen edebiyatçıları kervanına kazandırarak, Türkmen edebiyatçıları arasında yetenekli şairler arasında gösterildiği anlaşılmaktadır.

Kara Vahap, eserlerinde içerik bakımından toplumsallığa, milletinin yaşadıklarını yazmaya her zaman öncelik vermiştir. Konularını daha çok gerçek hayattan alan şair, ülkesinin sömürge düzenine geçmesinden rahatsız olur ve şiirleriyle bu duruma baş kaldırır. Vatan toprağını ve millet olma bilincini kelimelerin gücüyle çok rahat anlatan Kara Vahap, kendi ülkesindeki yoksulluğu, aç kalan insanları, şehit olanları, bütün dünyada yaşanan değişimlerin kendi ülkesinde engellenmek istediğini çok net bir şekilde şiirlerine yansıtmaktan geri durmaz.

Tüm bunların yanında insanî duyguları da yazar. Dizelerinde hayat anlayışından sevgiye, aşktan ümide, yalnızlıktan hasrete kadar her konuyu bulmak mümkündür.

Şiirini ilham üzerine yazdığını söyleyen Kara Vahap, şiir dilini şairin insafına bırakır. Kendi şiirlerinde imgelere sıkça yer verir. Okuyucunun kolay

anlamadığı ve içinde gizem barındıran ifadelerle şiir üslubunu oluşturmaktan çekinmez. Edebî sanatları da ustaca kullanır. Hemen hemen birçok edebî sanatı şiirlerinde gördüğümüz şairin bu sanatları dizelerinde doğal bir şekilde kullanması okuyucuyu şaşırtır niteliktedir. Çünkü şiiri okurken akıp giden dizelerin içinde bu sanatlar anlamı bozmadan güzel bir şekilde işlenmiştir. Çeviriye sıcak bakmayan şairin az da olsa diğer dillerden kelimelere başvurduğu görülür. Bu bağlamda bütün şiirlerine baktığımızda diğer dillerden gelen bu kelimeler, şairin şiirlerindeki yalınlığı etkilemez. Ayrıca imgeleri sıkça kullanan şairin şiirlerinde kelimelerin biçim yönüyle uğradığı bir sapma yoktur. Biçimsel sapmanın olmadığı şairin dizelerinde çokça anlamsal sapmalar vardır. Bu sapmaların şiir içinde yerinde kullanımı Kara Vahap'ın Türkçe diline ne derece hâkim olduğunu da gösterir niteliktedir. Halk diline özgü ifadeleri ve soru kalıplarını da sıkça kullanan şair, yalın ama canlı bir anlatıma ulaşmıştır. Bununla birlikte Kara Vahap'ın dizelerinde Türkmen diline ait kelimeler ve deyimler de çok sık kullanmıştır.

Bu çalışmada Kara Vahap'ın şiirlerinin gösterdiği özellikleri ortaya koymaya çalışılmıştır. Bu inceleme sonucunda anlaşılmıştır ki; şair eserleriyle ülkesine, kültürüne, diline sahip çıkmak ve bu dili, kültürü korumak istemiştir. Irak Türkmenlerinin bugünlere kolay gelmediğini söyleyen Kara Vahap, bu durumu şiirlerine yansıtarak, gelecek nesillere de bu bilinci aşlamak istemiştir. Bir gencin ait olduğu vatanının bir zamanlar hangi zorluklar ve yokluklar karşısında milleti tarafından nasıl savunulduğunu bilmesi gerektiğini düşünmüştür. Bunu bilen Türkmen genci, ülkesinin bütün maddi ve manevi değerlerini koruyacaktır. Şairin kendisi de bu bilinci oluşturmak için yazdığı şiirlerle Türkmen edebiyatına önemli bir katkıda bulunmuştur.

KAYNAKÇA

- Burhan, Ö. (2024). Telafer'in Yöresel Yemek İsimleri (karşılaştırma). Kerkük Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 19(2). 557. (مجلة جامعة كركوك\ كلية التربية للعلوم الانسانية)
- Sadun, k. (2024). Irak Türklerinin Toplum Dilbilimsel Tutumları. Kerkük Üniversitesi Dergisi- Eğitim Fakültesi (Humanities series), 19(2), 636.
- Haydar, M. (2025). (مقارنة موضوعية للقصائد التي تجسدت فناء الدنيا في ديوان القصائد الدينية). (8) مجلة قبة البيضاء. الالهيات للشاعر عبد العزيز سمين البياتي) 248.
- Akçakaya, M. S. (2022). David Le Breton'un Acının Antropolojisi Adlı Eseri Üzerine Bir İnceleme. Medya ve Kültür, 2(2), 302-306.
- Vahap, K. (2017). Şiir Eserlerim 1. Cilt. Kerkük: Avcı Basım ve Yayınevi.
- Vahap, K. (2017). Şiir Eserlerim 2. Cilt. Kerkük: Avcı Basım ve Yayınevi.
- _____. (2008). Şiir Gribi. Kerkük: Elcenne Bürosu.

- _____. (2008). Şu Şiirleri Okumayın. Kerkük: Elcenne Bürosu.
- _____. (2009). Bir Avuç Duygu. (2. baskı). Kerkük: Elcenne Bürosu.
- _____. (2009). Burda Barış Vurdular. (2. Baskı). Kerkük: Elcenne Bürosu.
- _____. (2009). Mahizer. (2. Baskı). Kerkük: Elcenne Bürosu.
- _____. (2016). Şehit Elllerinden Öpen Yoksul. (2. Baskı). Kerkük: Avcı Matbaa.
- _____. (2016). Şehit Türkmenin Üç Noktasıdır. (2. Baskı). Kerkük: Avcı Matbaa.
- _____. (2016). (...) Ve Ben. (2. Baskı). Kerkük: Design Basımevi.
- Saatçi, S. (2017). Tarihten Günümüze Irak Türkmenleri. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

SES KAYDI

Vahap, K. (Konuşmacı). (2019). Kara Vahap ile Söyleyiş. (CD). Kerkük